

MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI TASHKIL ETISH VA UNI TAKOMILLASHTIRISH

Raximova Ro'za Ozod qizi

Annotatsiya: Moliyaviy hisobot auditini samarali tashkil etish mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti va korxonalar faoliyatining yaxshi yo'lga qo'yilishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda barcha sohalarda, xususan, korxona va tashkilotlarda moliyaviy shaffoflik va hisobdorlik masalalari doimiy e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. Moliyaviy hisobotning ishonchli va aniqligini ta'minlash, uning xalqaro va milliy standartlarga muvofiqligini tekshirish hamda foydalanuvchilarga to'g'ri va haqqoniy ma'lumotlarni yetkazish audit jarayonining asosiy vazifalari hisoblanadi. Moliyaviy hisobot auditining tashkil etilishi va mazkur jarayonni yanada takomillashtirish zamonaviy iqtisodiy sharoitda o'z dolzarbligini yo'qotmayapti. Ushbu maqolada moliyaviy hisobot auditini tashkil etish va uni takomillashtirish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: audit, moliyaviy hisobot, tashkil etish, takomillashtirish, standartlar, mustaqillik, tahlil, axborot texnologiyalari, shaffoflik, aniqlik.

Moliyaviy hisobot auditini tashkil etishning asosiy bosqichlari va tamoyillari haqida to'xtalib o'tish lozim. Moliyaviy hisobot audit — bu mustaqil auditor tomonidan korxona yoki tashkilotning moliyaviy faoliyati va hisoboti qonun hujjatlari va moliyaviy hisobot standartlariga hamda qonunchilik hujjatlariga muvofiqlik darajasini baholash jarayonidir. Audit o'tkazish natijasida auditor hisobotda aks ettirilgan ma'lumotlarning haqiqatga muvofiqligini aniqlaydi va e'tirozlar yoki tavsiyalar bildiradi. Bu esa, moliyaviy hisobot foydalanuvchilarining (investorlar, kreditorlar, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlarni) to'g'ri qaror qabul qilishiga zamin yaratadi. Moliyaviy hisobot auditining asosiy maqsadi korxona yoki tashkilotning moliyaviy hisobotida iqtisodiy faoliyat natijalari aniq va haqqoniy aks etganmi-yo'qligini tekshirishdan iborat. Shuningdek, audit jarayoni samarali tashkillashtirilsa, bu moliyaviy ma'lumotlarning ochiqligi va ishonchliligini ta'minlaydi, firibgarliklarning oldini oladi, iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanishga ko'maklashadi. Audit auditor va audit o'tkazilayotgan tashkilot o'rtasidagi to'liq mustaqillik va xolislik asosida amalga oshiriladi [1].

Moliyaviy hisobot auditini tashkil etishda auditorlar bir qator tamoyil va qoidalar asosida ish olib boradilar. Eng avvalo, auditorlik mustaqilligi, ya'ni auditor mijoz korxonaga bog'liq bo'lmagan holda, xolis va adolatli ishlashi lozim. Shuningdek, auditorlar doimo professional bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, doimiy ravishda o'z bilimlarini yangilab borishlari kerak. Axloqiy tamoyillarga rioya

etish, insonparvarlik va manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik prinsiplariga amal qilish ham moliyaviy hisobot auditining muhim jihatlaridandir. Moliyaviy hisobot auditini o'tkazilishining aniq va qat'iy tartibi mavjud bo'lib, unda huquqiy me'yoriy asoslar va professional standartlardan keng foydalaniladi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, xalqaro audit standartlari va milliy audit standartlari asosiy yo'riqnomalar sifatida xizmat qiladi. Ushbu hujjatlarga muvofiq korxonalar o'z moliyaviy hisobotini mustaqil auditor tashkilotlariga yoki auditor shaxslarga taqdim etadilar va ular hisobotdagi barcha asosiy ko'rsatkichlarning to'g'riligini tekshiradilar. Moliyaviy hisobot auditini tashkil etishda auditorlar quyidagi asosiy yo'nalishlarga e'tibor beradilar: hisob siyosatining to'g'ri yuritilishini tekshirish, moliyaviy ma'lumotlarning aniqligi, daromad va xarajatlarning to'g'ri aks ettirilganligi, kreditorlik va debitorlik karzlarining o'z vaqtida to'g'ri ko'rsatilganligi, buxgalteriya balansining to'g'ri shakllangani, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning hisoblanganligini hamda xatoliklar va firibgarliklarni aniqlash kabilar. Bu orqali auditor moliyaviy hisobotda mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan xatolik va kamchiliklarni aniqlaydi hamda ular bo'yicha tavsiyalar beradi [2].

Moliyaviy hisobotni takomillashtirish yo'llari va auditni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar zamonaviy korxonalarning barqaror o'sishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Takomillashtirish yo'nalishlari bir nechta asosiy sohalarni qamrab oladi. Birinchidan, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish, ya'ni Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) bosqichma-bosqich o'tish bo'yicha yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega. Bu esa investorlar, xorijiy hamkorlar va boshqa manfaatdor tomonlarga tushunarli va shaffof hisobotlarni taqdim qilish imkonini beradi. Ikkinchi yo'nalish sifatida, moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish (masalan, elektron axborot tizimlari va bulutli dasturlar asosida hisobot yuritish) audit jarayonining ham tezkor va to'liq amalga oshirilishini ta'minlaydi. Bu hisobotlar real vaqt rejimida shakllanadi va auditorlar uchun qulaylik yaratadi. Uchinchi muhim soha — auditorlar malakasini oshirish va doimiy ravishda ushbu sohada o'qitish tizimini takomillashtirish hisoblanadi. Auditorlar zamonaviy standartlarga mos bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari, yangi metodologiyalar, tahlil usullarini egallashlari, texnologiyalarni chuqur o'zlashtirishlari lozim. Auditorlarni sertifikatlash va attestatsiyadan o'tkazish tizimini kuchaytirish, ularning doimiy malaka oshirish kurslarida qatnashishini rag'batlantirish muhim vazifalardan biridir. Moliyaviy hisobot auditining yana bir dolzarb jihat — kompaniya rahbariyatining va xodimlarining ochiqlik va halollikka intilishi. O'z navbatida, ichki nazorat va tahlil tizimi ham takomillashtirilishi lozim. Kompaniya ichida buxgalteriya va moliyaviy hisobot yuritilishining aniq va ravon tizimi mavjud bo'lsa, auditorlik tekshiruvlari ham yuqori samarali kechadi va natijalari aniq, puxta bo'ladi [3].

Moliyaviy hisobot auditini takomillashtirish uchun mamlakatning huquqiy bazasini muntazam ravishda yangilab borish, amaliyotda xalqaro tajribalarni keng joriy etish zarur. Ochiq-oshkoralik, qulay biznes muhitini shakllantirish, sodiqlik va samaradorlikning oshirilishi mamlakat iqtisodiy salohiyatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, auditchilikni raqamlashtirish va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish jarayonlari korxonalarining boshqaruv tizimini yanada samarali qiladi. Moliyaviy hisobot auditini tashkil etishda korrupsiyaning oldini olish, manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yimaslik, auditor va audit mijoz o'rtasida professional etikani yuqori darajada ushlab turish muhimdir. Auditorlik tashkilotlarining ham raqobatbardoshligini oshirish, ularni zamona talablariga moslashtirish, xalqaro tajribalarni o'rganib, innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etish mazkur soha oldidagi asosiy vazifalardandir. Bundan tashqari, moliyaviy hisobot auditini takomillashtirishda davlat organlari, xususan, Moliya vazirligi tomonidan ishlab chiqiladigan me'yoriy hujjatlar, yangi ko'rsatmalar va standartlar asosiy poydevor vazifasini o'taydi. Yangi qonunchilik hujjatlari bo'yicha auditorlar va moliyaviy xodimlar o'quv-seminarlar orqali muntazam ravishda ma'lumotlarni o'zlashtirib borishlari lozim. Shuningdek, audit jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi [4].

Moliyaviy hisobot muvofaqiyatli va sifatli auditdan o'tgan taqdirda, bu korxonaning moliyaviy ahvoli haqidagi tasavvur mukammal bo'ladi. Ishonchli hisobotlar asosida investorlar va kredit tashkilotlar muhim moliyaviy qarorlarni to'g'ri va mas'uliyat bilan qabul qilishadi. Bu esa inson resurslarining samarali boshqarilishi, yangi investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy islohotlarning natijadorligiga xizmat qiladi. Moliyaviy hisobot auditini tashkil etish va takomillashtirish davlatimiz va jamiyat uchun muvaffaqiyatli bozor iqtisodiyoti hamda xalqaro moliyaviy maydonda yuzi yorug' davlatlar qatoridan joy olishga imkoniyat beradi. Uzoq muddatli istiqbolda raqamlashtirish, avtomatlashtirish, auditorlar malakasini oshirish, xalqaro standartlarga muvofiqlik va ochiqlikni ta'minlash asosiy omillardan bo'lib qolaveradi. Korxonalar uchun esa mazkur jarayonlar, shubhasiz, moliyaviy barqarorlik, tashqi va ichki investorlarga nisbatan ishonch hamda korporativ boshqaruvning kuchayishiga zamin hozirlaydi. Moliyaviy hisobot auditini tashkil etish va uni takomillashtirish doirasida amalga oshirilayotgan ishlar, ishlab chiqilayotgan normativ hujjatlar, ilg'or tajribalar va zamonaviy axborot texnologiyalari bu sohaning yanada rivojlanishi va korxonalar faoliyatining samarali yo'lga qo'yilishiga asos bo'lib xizmat qiladi [5].

Xulosa:

Moliyaviy hisobot auditining yuqori darajada tashkil etilishi va muntazam takomillashtirib borilishi iqtisodiyotimiz taraqqiyotida asosiy poydevor hisoblanadi. Audit jarayonining mustahkam qonunchilik, yuqori malakali mutaxassislar va

zamonaviy texnologiyalarga asoslanishi natijasida moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ochiqligi ta'minlanadi, sohada firibgarlik va noto'g'ri xatti-harakatlarga barham beriladi. Shamollatishning asosiy mashqlaridan biri — olingan natijalarni to'g'ri tahlil qilib, samarali tavsiyalar berish bo'lsa, boshqa bir tomondan bu natijalar asosida tashkilotlar o'z strategiyalarini yanada mukammal rejalashtirishga muvaffaq bo'ladilar. Moliyaviy hisobot auditini yanada takomillashtirish mamlakatimizda raqobatbardosh, barqaror va ochiq iqtisodiyot sari muhim bosqich bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, N. (2019). "Auditorlik faoliyatining zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish istiqbollari". Moliyaviy Hisobotlar Jurnali, 4(2), 15-24.
2. Amanova, S. (2020). "Moliyaviy audit jarayonida xalqaro standartlarning ahamiyati". Innovatsion Iqtisodiyot, 5(3), 50-57.
3. Azimov, D. (2021). "Moliyaviy hisobotlarni auditi: muammolar va yechimlar". Raqamli Davrda Buxgalteriya, 3(1), 30-38.
4. Bekchanov, J. (2018). "Audit faoliyatini modernizatsiya qilish omillari va yondashuvlar". Zamonaviy Moliyaviy Buxgalteriya, 2(2), 18-26.
5. Ergashev, T. (2017). "Buxgalteriya hisobi va moliyaviy auditning o'zaro integratsiyasi". Iqtisodiyot va Biznes, 1(1), 57-62.
6. Karimova, N. (2022). "Moliyaviy auditda raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi". Moliyaviy Tahlil, 6(1), 41-49.
7. Mamatqulov, U. (2021). "O'zbekiston korxonalarida auditorlik nazoratini kuchaytirish masalalari". Muhasebat va Audit, 7(2), 64-71.
8. Qosimov, S. (2020). "Audit sifatini oshirishda axborot texnologiyalarining o'rni". Innovatsion Hisob, 2(3), 53-59.